

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора Шатрави Сергія Олександровича на дисертацію Хачатряна Артура Арменовича «Адміністративно-правові засади організації та функціонування інституту почесних консулів іноземних держав в Україні», поданої на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дисертації. Сучасний розвиток міжнародних відносин характеризується суттєвими змінами у формах і механізмах зовнішньополітичної діяльності держав, зростанням ролі публічної дипломатії, децентралізацією консульських функцій та активним залученням нетрадиційних суб'єктів до реалізації міжнародних зв'язків. У цих умовах інститут почесних консулів іноземних держав набуває особливого значення як гнучкий і відносно автономний елемент системи міжнародного представництва, що поєднує публічно-правові та приватноправові складники й функціонує на стику дипломатичного, консульського та адміністративного права.

Для України проблематика організації та функціонування інституту почесних консулів має підвищену актуальність з огляду на трансформацію системи публічного управління, реалізацію курсу на європейську інтеграцію, а також функціонування держави в умовах збройної агресії та тривалої безпекової нестабільності. Почесні консули фактично виконують низку публічно значущих функцій у регіонах, де відсутні професійні дипломатичні або консульські установи, забезпечують представництво інтересів іноземних держав, сприяють захисту прав та законних інтересів фізичних і юридичних осіб, розвитку економічного, культурного, гуманітарного та міжрегіонального співробітництва.

Водночас чинне законодавство України, що регламентує діяльність почесних консулів іноземних держав, залишається фрагментарним, несистемним і не забезпечує належного адміністративно-правового врегулювання цього інституту. Відсутність комплексного нормативного підходу зумовлює нечіткість адміністративно-правового статусу почесних консулів, невизначеність їхніх прав, обов'язків та меж повноважень, а також ускладнює формування ефективних механізмів взаємодії з органами публічної влади та здійснення державного контролю за їх діяльністю. Це, своєю чергою, створює ризики правової невизначеності та знижує інституційну спроможність почесного консульства як інструменту зовнішньої політики.

Актуальність теми посилюється також необхідністю гармонізації національного адміністративного законодавства з міжнародно-правовими стандартами та правом Європейського Союзу у сфері консульських відносин. Європейська практика свідчить про інтеграцію інституту почесних консулів у єдину систему державної зовнішньополітичної діяльності з чітко визначеними процедурами призначення, підзвітності, оцінювання ефективності та відповідальності. В Україні ж відсутність системного адміністративно-правового підходу значно перешкоджає повноцінному використанню потенціалу цього інституту в контексті реалізації зовнішньополітичних і безпекових завдань держави.

У вітчизняній науці адміністративного права проблематика почесного консульства тривалий час розглядалася переважно крізь призму міжнародного та дипломатичного права, без належного аналізу адміністративно-правових механізмів організації й функціонування цього інституту, його місця в системі публічної адміністрації та взаємодії з органами державної влади та місцевого самоврядування. Наявні наукові дослідження мають фрагментарний характер і не надають цілісного бачення адміністративно-правового статусу почесних консулів.

З огляду на викладене, дисертаційна робота Хачатряна А. А., присвячена комплексному аналізу адміністративно-правових засад організації та функціонування інституту почесних консулів іноземних держав в Україні, є своєчасною, науково обґрунтованою та такою, що відповідає актуальним потребам розвитку адміністративно-правової доктрини, удосконалення правового забезпечення зовнішньополітичної діяльності держави й формування ефективних механізмів публічного управління у сфері міжнародних відносин.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, характеризуються належним рівнем обґрунтованості та достовірності, що забезпечено чітким визначенням об'єкта і предмета дослідження, логічною побудовою роботи, послідовною реалізацією поставленої мети та коректно сформульованою системою наукових завдань.

Методологія дослідження обрана з урахуванням специфіки адміністративно-правової проблематики функціонування інституту почесних консулів іноземних держав та відповідає характеру досліджуваних публічно-правових відносин. Поєднання формально-юридичного, порівняльно-правового, системного, структурно-функціонального, логіко-семантичного методів дало змогу здобувачеві здійснити комплексний аналіз нормативно-правових засад діяльності почесних консулів, виявити внутрішні суперечності чинного законодавства та обґрунтувати пропозиції щодо його вдосконалення.

Обґрунтованість основних наукових положень підтверджується ґрунтовним аналізом міжнародно-правових актів, насамперед Віденської конвенції про консульські зносини 1963 року, документів Організації Об'єднаних Націй, Ради Європи, а також національного законодавства України у сфері зовнішніх зносин, публічного управління та адміністративного права. Автор коректно співвідносить міжнародні

стандарти з національними правовими реаліями, уникаючи декларативних узагальнень і зосереджуючись на конкретних адміністративно-правових механізмах їх імплементації.

Вірогідність висновків і рекомендацій забезпечена також залученням широкого кола наукових джерел, що охоплюють праці вітчизняних і закордонних дослідників з адміністративного, міжнародного та консульського права, а також узагальненням сучасної правозастосовної практики. Аналіз наукових позицій здійснено критично, із чітким виокремленням авторського почерку до розуміння правового статусу почесних консулів та їх місця в системі публічної адміністрації.

Структура дисертації є логічно вивіреною та внутрішньо узгодженою. У першому розділі сформовано теоретико-правову основу дослідження, що створює належне підґрунтя для подальшого аналізу нормативного регулювання та державної політики у відповідній сфері. Другий розділ присвячено комплексному дослідженню адміністративно-правового статусу почесних консулів і механізмів їх взаємодії з органами публічної влади, що дозволяє перейти від загальнотеоретичних положень до прикладного рівня аналізу. У третьому розділі послідовно обґрунтовано напрями вдосконалення правових засад функціонування інституту почесних консулів з урахуванням європейських стандартів та сучасних безпекових викликів.

Сформульовані у дисертації рекомендації щодо удосконалення адміністративно-правового регулювання діяльності почесних консулів логічно випливають із результатів проведеного аналізу, не мають умоглядного характеру та спираються на реальні потреби правозастосовної практики. Авторські пропозиції щодо уточнення адміністративно-правового статусу почесних консулів, упровадження чіткіших процедур призначення, взаємодії, звітності та оцінювання ефективності їх діяльності є внутрішньо узгодженими й концептуально обґрунтованими.

Загалом дисертаційна робота демонструє високий рівень теоретичної підготовки здобувача, уміння працювати з нормативним матеріалом і

науковими джерелами, а також здатність формувати самостійні наукові висновки, що відповідають сучасному рівню розвитку адміністративно-правової науки. Окреслене дає підстави стверджувати, що наукові положення, висновки й рекомендації, викладені у дисертації, є достатньо обґрунтованими та достовірними.

Наукова новизна і практична цінність одержаних результатів.

Наукова новизна одержаних у дисертації результатів полягає у комплексному адміністративно-правовому осмисленні інституту почесних консулів іноземних держав в Україні як самостійного елемента системи публічної адміністрації, що функціонує у сфері зовнішніх зносин і реалізації державної зовнішньої політики. Робота вирізняється сучасним рівнем постановки проблеми, коректним визначенням її меж та орієнтацією на подолання наявних прогалин у вітчизняній адміністративно-правовій доктрині.

У дисертації обґрунтовано авторський напрям до розуміння адміністративно-правового статусу почесних консулів іноземних держав, який розкривається через сукупність правових, організаційних, функціональних і відповідальних елементів. Підхід дозволяє відійти від традиційного неповного трактування почесного консульства виключно в межах міжнародного або дипломатичного права та розглядати його як об'єкт цілеспрямованого адміністративно-правового регулювання.

Наукову новизну становлять також сформульовані у роботі висновки щодо системних недоліків чинного законодавства України у сфері діяльності почесних консулів іноземних держав, а також обґрунтування необхідності переходу від розрізненого нормативного регулювання до комплексної моделі адміністративно-правового забезпечення їх функціонування. Заслуговує на увагу запропонований у дисертації підхід до класифікації функцій почесних консулів (представницькі, правозахисні, комунікаційні, сервісні), який дозволяє чіткіше окреслити напрями їх публічно значущої діяльності та співвіднести їх із відповідними адміністративними процедурами.

Новизна дослідження проявляється і в обґрунтуванні напрямів удосконалення механізмів взаємодії почесних консулів з органами публічної влади, зокрема Міністерством закордонних справ України та органами місцевого самоврядування, а також у визначенні критеріїв оцінювання ефективності діяльності почесних консульських установ з урахуванням європейських стандартів та сучасних безпекових викликів.

Практична цінність одержаних результатів полягає в можливості їх використання у правотворчій та правозастосовній діяльності органів державної влади у сфері зовнішніх зносин. Сформульовані у дисертації положення та рекомендації можуть бути використані під час підготовки та вдосконалення нормативно-правових актів, що регламентують діяльність почесних консулів іноземних держав, порядок їх призначення, взаємодії з органами публічної адміністрації та здійснення контролю за їх діяльністю.

Результати дослідження мають прикладне значення для діяльності Міністерства закордонних справ України, інших органів публічної влади та органів місцевого самоврядування, які залучені до реалізації міжнародного та міжрегіонального співробітництва. Запропоновані підходи можуть бути використані для оптимізації адміністративних процедур взаємодії з почесними консулами, підвищення прозорості та прогнозованості їх діяльності, удосконалення механізмів оцінювання результативності.

Матеріали дисертації можуть бути використані в освітньому процесі закладів вищої освіти під час викладання навчальних дисциплін з адміністративного, міжнародного та консульського права, у підготовці навчально-методичних матеріалів, а також при написанні магістерських і дисертаційних робіт. У цілому одержані наукові результати мають як теоретичну, так і прикладну значущість та сприяють подальшому розвитку адміністративно-правової науки й вдосконаленню правового регулювання діяльності інституту почесних консулів іноземних держав в Україні.

Повнота викладення матеріалів у публікаціях, положеннях, висновках і рекомендаціях, сформульованих у дисертації. Основні

положення дисертації знайшли відображення в 5 наукових статтях та у 4 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Позитивно оцінюючи дисертацію в цілому, її наукову новизну, теоретичну й практичну значущість, а також відзначаючи відповідність роботи вимогам, що висуваються до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії, доцільно звернути увагу на окремі положення, які мають дискусійний характер і потребують певного уточнення або додаткової аргументації. Зазначені зауваження стосуються насамперед окремих теоретичних підходів та аспектів обґрунтування запропонованих автором рішень.

По-перше, у дисертації фактично не здійснено спроби проведення раціонального фінансово-економічного аналізу ефективності функціонування інституту почесних консулів для держави. Зокрема, поза увагою залишилося співвідношення витрат на утримання професійної дипломатичної служби та діяльність почесних консулів, а також оцінка економічної доцільності від міжнародних контактів, що реалізуються за їхньої участі у сферах торгівлі, інвестицій, освітніх і культурних обмінів.

По-друге, у роботі лише побіжно порушується питання юридичної відповідальності почесних консулів іноземних держав. Не отримали належного висвітлення підстави й порядок притягнення таких осіб до дисциплінарної, адміністративної чи кримінальної відповідальності, особливості застосування консульських імунітетів, а також розмежування функціональної та приватної діяльності почесних консулів у контексті адміністративно-правового регулювання.

По-третє, порівняльно-правовий аналіз у дисертації проведено переважно на окресленні загальноєвропейського досвіду. Водночас поза межами дослідження залишився досвід таких країн, як США, Канада та скандинавські держави, де сформувалися специфічні, інституційно відмінні моделі діяльності почесних консулів, що могли б суттєво розширити аналітичну базу дослідження.

По-четверте, автор слушно звертається до проблематики публічної дипломатії та ролі почесних консулів у її реалізації, однак цей аспект не отримав достатньо розгорнутого аналізу. Зокрема, у роботі відсутнє детальне дослідження механізмів формування позитивного іміджу держави за кордоном за участю почесних консулів, а також приклади реалізації конкретних іміджевих, культурних чи гуманітарних проєктів.

По-п'яте, у дисертації майже не проаналізовано питання залучення громадських організацій, неурядових інституцій та експертного середовища до формування державної політики у сфері діяльності почесних консулів, здійснення громадського контролю та незалежної оцінки дієвості функціонування цього інституту.

Висловлені зауваження та дискусійні положення не знижують загальної позитивної оцінки дисертації, яка є самостійним і завершеним науковим дослідженням, характеризується внутрішньою логічною цілісністю, науковою аргументованістю та практичною спрямованістю. Наявність дискусійних моментів передусім свідчить про складність і актуальність обраної проблематики, а також про наявність у здобувача власної наукової позиції та здатності до самостійного наукового мислення. Загалом у дисертаційному дослідженні автору вдалося досягти поставленої мети та реалізувати визначені завдання.

Висновок. Дисертація Хачатряна Артура Арменовича на тему «Адміністративно-правові засади організації та функціонування інституту почесних консулів іноземних держав в Україні» є завершеною самостійною науковою працею, у якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, пов'язане з комплексним аналізом адміністративно-правових механізмів організації та функціонування інституту почесних консулів у системі публічної адміністрації України.

Зміст дисертації відповідає заявленій темі, меті та поставленим завданням, характеризується логічною структурою, належним рівнем

наукової аргументації, коректним використанням норм міжнародного і національного права, а також сучасних доктринальних підходів адміністративно-правової науки. Основні положення, висновки й рекомендації є обґрунтованими, достовірними та мають теоретичну і практичну значущість.

Дисертаційна робота відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а також Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40. У підсумку, автор дисертації – Хачатрян Артур Арменович – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент

**завідувач науково-дослідної лабораторії
з проблем досудового розслідування ННІ № 1
Харківського національного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор**



Сергій ШАТРАВА